

ภาพสะท้อนค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีในนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ”

เกริกสกุล แสงเจริญกุล

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีผ่านบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีตามกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 ทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ ค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพส่วนบุคคล ประกอบด้วยค่านิยมเรื่องความงาม รวมถึงเรื่องความรักและการแต่งงาน ลักษณะที่สอง คือ ค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วยค่านิยมเรื่องชายเป็นใหญ่ เรื่องคุณธรรมจริยธรรม และเรื่องการวางตัวของสตรี ลักษณะสุดท้าย คือ ค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพทางการศึกษา ประกอบด้วยค่านิยมเรื่องเพศและค่านิยมเรื่องการเลี้ยงดูบุตรสาว ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าค่านิยมไทยบางประการ มีผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีหลากหลายด้าน ซึ่งเป็นเสรีภาพที่สตรีพึงมีตามข้อบัญญัติในกฎหมาย

คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประเทศไทย

albapika24@gmail.com

บทความวิจัย

รับบทความ: 30 มีนาคม 2565

แก้ไขบทความ: 12 กรกฎาคม 2565

ตอบรับ: 30 สิงหาคม 2565

คำสำคัญ ค่านิยม ลดทอน เสรีภาพสตรี นวนิยาย ข้างหลังภาพ

The Reflection on the Women's Liberties Values Decreased in “Khang Lang Phab”

Krerksakun Sangjaroenkun

Abstract

This research paper aims to analyze reflections on the different values that affect the deterioration of women's liberties through the role of the female character in the novel “Khang Lang Phab”. The results showed that the novel reflects the values that resulted in the deterioration of women's liberties under the 1932 constitutional liberties law. In three aspects. The first aspect consists of the values of dressing and beauty. Including love and marriage. The second aspect are values that detract from freedom of expression. It consists of patriarchal values, morality, and the posture of women. The last aspect are values that compromise educational freedom. It includes gender and parenting values. The results showed that some of the Thai's values resulted in the reduction of women's liberties in many areas which is the liberty that women should have according to the provisions of the law.

*Faculty of Humanities
Srinakharinwirot University
Thailand*

albapika24@gmail.com

Research Article

Received: 30 March 2022

Revised: 12 July 2022

Accepted: 30 August 2022

Keywords: values, decreased, women's liberties, novel,
Khang Lang Phab

1. บทนำ

นวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” เป็นหนึ่งในนวนิยายอมตะของ “ศรีบูรพา” หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ผู้เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของไทย ซึ่งนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพมีลีลาทางศิลปละเมียดละไม อีกทั้งยังมีการเผยแพร่ในวงกว้าง โดยมีการตีพิมพ์จำหน่ายซ้ำหลายครั้ง รวมถึงมีการนำไปสร้างเป็นละครและภาพยนตร์อีกหลายครั้งเช่นกัน

ทั้งนี้นวนิยายเรื่องข้างหลังภาพมีการตีพิมพ์ครั้งแรกลงในหนังสือพิมพ์ ประชาชาติรายวัน เมื่อ พ.ศ. 2479 (ข้างหลังภาพ, 2565) ซึ่งอยู่ในช่วงที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ไม่นานนัก โดยมีตัวละครหลักอย่างหม่อมราชวงศ์กิริติ ผู้หญิงในสังคมชั้นสูง และ นพพร ชายหนุ่มตระกูลชนชั้นกลาง ครั้งนั้นนพพรรับหน้าที่นำเที่ยวในช่วงเวลาสั้น ๆ ทำให้นพพรและคุณหญิงได้ใกล้ชิดกัน ความรักระหว่างทั้งสองก่อเกิดขึ้นในใจอย่างไม่ทันตั้งตัว คุณหญิงต้องหักห้ามใจเพราะรู้ถึงสถานะตนเองว่ามีคูชีวิต กระทั่งถึงวันที่ต้องรำลา เธอติดตามสามีกลับประเทศไทย ขณะที่อีกฝ่ายยังอยู่ที่นั่นจนกว่าจะสำเร็จการศึกษา ซึ่งช่วงเวลาในเรื่องนั้นถูกจัดให้อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

“หม่อมราชวงศ์กิริติ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2445 ในสมัยที่ประเทศไทยยังใช้ชื่อสยาม และปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมัยนั้นผู้หญิงไทยที่จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี ต้องอยู่ในโอวาทของผู้ปกครองและประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ใครฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามว่าเป็นคนชั่ว กิริติต้องเดินตามแนวทางที่พ่อและสังคมสมัยนั้นกำหนดทุกอย่าง จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ผู้หญิงไทยได้รับสิทธิเสรีภาพที่จะประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นของตนเองมากขึ้นกว่าเดิม กิริติได้รับสิทธิเสรีภาพนี้เช่นกัน

แต่ค่านิยมของสังคมเก่ายังมีอยู่มากจนเกือบจะกล่าวได้ว่าไม่เปลี่ยนแปลงเลย” (สหมงคลฟิล์มอินเตอร์เนชันแนล, 2544, ย่อหน้าที่ 6)

สังคมไทยสมัยที่หม่อมราชวงศ์กิริติเกิดนั้นจะอยู่ในลักษณะผสมผสานระหว่างแนวคิดแบบตะวันตกกับค่านิยมตามขนบธรรมเนียมแบบเดิม ดังที่ ชานันท์ ยอดหงษ์ (2564) กล่าวว่า

“ประมาณต้นทศวรรษ 2400 ที่มีชนชั้นนารีเริ่มนำการศึกษาเข้ามา จนเกิดเป็นโรงเรียนหญิงล้วนต่าง ๆ โรงเรียนหญิงพวกนี้จะสอนให้เป็นแม่บ้านแม่เรือนให้อ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่แพง เพราะฉะนั้น คนที่เข้าไปเรียนได้จึงต้องเป็นชนชั้นกลางขึ้นไป และคนที่จบออกมาก็จะเป็นผู้หญิงที่มีความคิดความอ่าน เริ่มประกอบอาชีพนอกบ้าน เป็นนางพยาบาล เป็นครู” (สุธามาส ทวินันท์, 2564, ย่อหน้าที่ 6) เช่นเดียวกับความเห็นของ วีระยุทธ ปิสาโล ว่า “เจ้านายสตรีสมัยก่อนจะถูกจำกัดให้เรียนศาสตร์ทางด้านงานบ้านงานเรือน ไม่ใช่ศาสตร์ที่จะเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปของยุคสมัย เจ้านายสตรีก็ได้ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศทางด้านพยาบาล และครู” (“การศึกษา-ความรัก-อาชีพของ “เจ้านายสตรีไทย” หลัง 2475,” 2564, ย่อหน้าที่ 16)

ในสมัยดังกล่าวเริ่มมีการเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างเพศเกิดขึ้น จนถึงเป็นการยกระดับสถานภาพของผู้หญิงไทยครั้งสำคัญ ดังที่ จงจิตต์ ไศภณคณาภรณ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือสังคมวิทยาสตรีว่า “การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ถือว่าส่งผลกระทบต่อผู้หญิงไทย เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ปี พ.ศ. 2475” (จงจิตต์ ไศภณคณาภรณ์, 2549, น. 132)

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ทำให้บทบาทและเสรีภาพของผู้หญิงพัฒนาไปอย่างมาก ดังปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 มาตรา 12 ความว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันด้วย

กฎหมาย ...” และมาตรา 14 ระบุว่า “ภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” (หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม, 2475) ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้ชายในทุก ๆ ด้าน ดังที่ ชานันท์ ยอดหงษ์ กล่าวว่า “อย่างไรก็ตาม มันเปิดช่องทางให้เกิดเสรีภาพทางเพศมากขึ้น ผู้หญิงได้ออกมานอกบ้าน กล้าแสดงออกเรื่องเพศอย่างชัดเจน สิ่งพิมพ์ผู้หญิงหลัง 2475 ทำให้เห็นว่าผู้หญิงกล้าเปิดเนื้อตัวร่างกาย กล้าแสดงออกถึงความกำกวมของผู้หญิงมากขึ้น ... กล้าไปสโมสร กล้าไปในต์คลับ กล้าคุยกับชาวต่างชาติ กล้าคุยกับผู้ชาย” (สุธามาส ทวีพันธ์, 2564, ย่อหน้าที่ 13)

แต่ในขณะเดียวกัน การปฏิบัติของสตรีในชนชั้นสูงยังคงอยู่รูปแบบเดิม ดังที่ วีระยุทธ ปีสาลี กล่าวว่า “ความรักของเจ้านายสตรีนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บรรดาว่าด้วยการเสกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์ พ.ศ. 2461 ที่มีใจความระบุว่าต้องแต่งงานกับชายที่มียศสูงกว่าหรือในระดับเท่ากัน ไม่เช่นนั้นจะต้องออกจากฐานันดรศักดิ์” (“การศึกษา-ความรัก-อาชีพของ “เจ้านายสตรีไทย” หลัง 2475,” 2564, ย่อหน้าที่ 17) ซึ่งในประเด็นข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงบางกลุ่มยังคงถูกลดทอนเสรีภาพอยู่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ตาม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพสะท้อนค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีในนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพ เพื่อแสดงให้เห็นว่าค่านิยมในลักษณะใดบ้างที่ส่งผลให้เกิดการลดทอนเสรีภาพของสตรี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีผ่านบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ”

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” ของ ศรีบูรพา

3.2 ผู้วิจัยมุ่งเน้นวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีไทยตามกฎหมาย อ้างอิงกฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 เล่ม 49 หน้า 536 มาตราที่ 12-14

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 สรุพอรรถสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 กำหนดโครงร่างและเนื้อหาของการวิจัย ดังนี้

1. บทนำ

2. อรรถสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรี ตามหลักเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 ทั้งหมด 5 ลักษณะ

4. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

4.3 เก็บข้อมูลงานวิจัย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 ในประเด็นด้านเสรีภาพสตรีไทยตามกฎหมาย รวมถึงเก็บข้อมูล

จากงานเขียนประเภทนวนิยาย เรื่อง “ข้างหลังภาพ” ในประเด็นเรื่องค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพของสตรี

4.4 วิเคราะห์ภาพสะท้อนตามข้อ 3

4.5 เรียบเรียงข้อมูลงานวิจัยตามข้อ 4.2 ทั้งนี้ได้เสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5.1 ความหมายของเสรีภาพ

คำว่า “เสรีภาพ” ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Liberty” โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ รองประธานศาลปกครองสูงสุด ได้ให้นิยามคำว่าเสรีภาพไว้ว่า “ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น เป็นภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำและไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ” (พงษ์พิลัย วรรณราช, 2543, ย่อหน้า 17)

เสรีภาพตามความหมายของวรพจน์ สอดคล้องกับเสรีภาพของ ศรีราชา เจริญพานิช ที่ได้นิยามความหมายของคำว่าเสรีภาพไว้ว่า “เป็นความสามารถของบุคคลในสถานการณ์นั้น ๆ ที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคมาขัดขวาง ทั้งนี้ การใช้เสรีภาพของบุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย” (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, สำนักกฎหมาย, 2554, น. 4)

ประเด็นเรื่องการใช้เสรีภาพดังกล่าว สอดคล้องกับคำว่าเสรีภาพของ นิรันดร์ พัทธกษัวัชระ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่เห็นว่า “เสรีภาพดังกล่าวนั้นก็ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของสิทธิด้วย กล่าวคือ ต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของ

บุคคลอื่น หรือประโยชน์สาธารณะด้วย” (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, สำนักกฎหมาย, 2554, น. 11)

ความเห็นของนักวิชาการในข้างต้น สามารถสรุปความหมายของ “เสรีภาพ” ได้ว่า เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระที่กระทำการใดก็ได้โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง แต่เป็นการกระทำโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

5.2 เสรีภาพตามกฎหมายช่วงการปกครองแบบประชาธิปไตยยุคเริ่มแรก (พ.ศ. 2475-2516)

เสรีภาพของประชาชนไทยตามกฎหมายในช่วงการปกครองแบบประชาธิปไตยยุคเริ่มแรก (พ.ศ. 2475-2516) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 เล่ม 49 หน้า 536 มาตราที่ 12-14 ได้นำเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มาบัญญัติไว้ว่า

บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่ใช่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน...

...

ภายในบังคับแห่งกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ

จะเห็นได้ว่าเสรีภาพของประชาชนตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มาตราที่ 12 ไม่ได้ระบุว่ากฎหมายเกี่ยวกับเสรีภาพมีการบังคับใช้โดยแบ่งแยกระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถใช้มาตราที่ 13-14 ในการระบุขอบเขตเสรีภาพของสตรีตามกฎหมายในช่วงเวลาดังกล่าวได้ ซึ่งสามารถจำแนกเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 ได้ทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่

1. เสรีภาพส่วนบุคคล เช่น เสรีภาพในชีวิตและร่างกายในเคหสถาน เสรีภาพในการถือครองทรัพย์สิน และเสรีภาพในการนับถือศาสนา

2. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการโฆษณา

3. เสรีภาพในการศึกษา

4. เสรีภาพในการประกอบอาชีพ

5. เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้ลักษณะเสรีภาพทั้ง 5 ข้อ ตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 ที่ยกมาในข้างต้น เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรีจากนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ”

5.3 ความหมายของค่านิยม

คำว่า “ค่านิยม” ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Values” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายว่า “ค่านิยม (น.) สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 253)

5.4 ค่านิยมทางเพศในสังคมไทย

ค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศของหญิงไทยสมัยโบราณ มีดังนี้

1. วัฒนธรรม ห้ามผู้หญิงพูดคุยกันถึงเรื่องเพศ ผู้หญิงไทยห้ามแสดงความต้องการทางเพศอย่างเปิดเผย

2. ผู้หญิงจะต้องรู้จักงานบ้านงานเรือน เป็นกุลสตรี ไม่คบหาผู้ชาย ตลอดจนถึงมารยาทการวางตนจะต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม การจะรู้จักกับเพศตรงข้ามต้องอยู่ภายใต้ความดูแลของบิดา มารดา หรือผู้ควบคุม

3. สังคม ค่านิยมที่เป็นมาตรฐาน 2 ชั้น หรือ “ผู้ชายเป็นข้างทำหน้าที่” คือ ค่านิยมที่ยกย่องให้เพศชายเป็นใหญ่กว่าเพศหญิง เพศชาย (อาจมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรส)

4. ความบริสุทธิ์ของหญิงเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าผู้หญิงสูญเสียความบริสุทธิ์ไปแล้ว เท่ากับชีวิตจะไม่มีค่าหมาย จึงพบว่า หญิงหม้ายในสมัยโบราณไม่ว่าจะเป็นจากการตายของสามีหรือหย่าร้าง มักจะไม่มีโอกาสแต่งงานใหม่ เนื่องจากหญิงนั้นไม่บริสุทธิ์ (ภูวดี ภูัสัจจพงษ์, 2540, น. 15)

6. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องภาพสะท้อนค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีในนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ” พบว่าในนวนิยายดังกล่าวมีภาพสะท้อนค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีตามกฎหมายทั้งหมด 3 ลักษณะ โดยมีดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 ลักษณะที่ 1 ค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพส่วนบุคคล

6.1.1 ค่านิยมเรื่องความงาม

การสร้างความรู้และค่านิยมเรื่องความสวยงามของผู้หญิงทั้งในทัศนะของผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยที่ค่านิยมเรื่องความงามถูกผลิตโดยผู้ชายและผู้ที่มิอำนาจในสังคม ซึ่งความสวยงามของผู้หญิงสมัยโบราณได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา กล่าวคือ การมีสถานภาพที่ดีและความสวยงามทางร่างกายเกี่ยวพันกับการสั่งสมบุญมาแต่ชาติก่อน (อภิชาติ รุ่งเมฆารัตน์, 2550, น. 81)

ในช่วงวัยสาวของหม่อมราชวงศ์กิริตินั้นต่างจากหญิงสามัญชน โดยเธอได้แต่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในวัง และใช้เวลาหลายชั่วโมงเพื่อบำรุงรักษาความงาม โดยการกระทำนั้น คุณหญิงกิริติได้ให้เหตุผลกับนพพรว่า

“...เธอจงเห็นใจสตรีเพศ เราเกิดมา โดยเขากำหนดให้เปนเครื่องประดับโลก ประโลมโลก และเพื่อที่จะทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุดเราจำต้องบำรุงรักษารูปโฉมของเราให้ทรงคุณค่าไว้ จริงอยู่ นี่มิใชหน้าที่อันเดียว หรือทั้งหมดของสตรีเพศ แต่เธอคงไม่ปฏิเสธว่า มันเปนหน้าที่อันหนึ่งของเรา.”

“ผมไม่มีความเห็นแย้งเลย ในข้อนี้ เพราะว่ามันนอกเหนือจากความดี นุชแสง
ความงามในสตรีเพศ”

“ยิ่งกว่านั้น บางที คุณความดีของสตรีก็ถูกมองข้ามเลยไป ถ้ามิได้อาศัยอยู่
ในความงาม”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 124-125)

จะเห็นค่านิยมเรื่องความงามว่า การรักษาความงามคือหน้าที่อย่างหนึ่งของสตรี
ซึ่งแสดงถึงการที่ผู้หญิงถูกสังคมมองว่า “รูปลักษณะภายนอกมีผลต่อระดับคุณค่า
ในตัวผู้หญิง” ค่านิยมเรื่องความงามนี้จึงส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของหม่อมราชวงศ์
กิริติที่ต้องใช้เวลาบำรุงประพินผิวมากกว่า 1 ชั่วโมง เพื่อไม่ให้ถูกมองข้ามและรักษา
คุณค่าของสตรีเพศ

6.1.2 ค่านิยมเรื่องความรักและการแต่งงาน

การถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ในเรื่องของการเลือกคนรัก การแต่งงาน ที่เรียกว่า
“คลุมถุงชน” โดยให้เหตุผลถึงความคู่ควรเหมาะสม เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าจะนึกถึง
ความรักของระหว่างบุคคล ทั้งนี้มักจะอ้างว่าใช้บรรทัดฐานทางครอบครัวและสังคม
เป็นเครื่องตัดสินใจให้แต่งงานกัน ซึ่งอาจจะด้วยสมัครใจหรือถูกบังคับก็ตาม แต่ก็ต้อง
ยินยอมพร้อมทั้งปลุกฝังค่านิยมของเพศหญิงให้มีความรักและซื่อสัตย์ต่อสามี
เพียงคนเดียว (บ้านจอมยุทธ, 2543, ย่อหน้า ที่ 2)

สารของนวนิยายเรื่องนี้ประการหนึ่งคือทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่ว่า ผู้หญิง
ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสูงหรือต่ำในสังคมย่อมต้องการความรักและการแต่งงาน
อันเกิดจากความรัก โดยผู้ประพันธ์พรรณนาความกลัวที่เกิดจากค่านิยมเรื่องความรัก
ของเพศหญิงได้อย่างชัดเจน ดังคำกล่าวของคุณหญิงกิริติที่ว่า

“...ความรัก เป็นพรอันประเสริฐ เป็นยอดปรรณนาของชีวิต ฉันก็เหมือนกับ
คนทั้งหลาย ย่อมปรรณนาใฝ่ฝันถึงความรักและการแต่งงาน ฉันปรรณนาที่จะพูดถึง
และรู้สึกด้วยตนเอง...”

...

“การที่เกิดมาได้รับความรักจนกระทั่งอายุได้ถึง ๒๙ ปีนั้น ก็เป็นการเคราะห์ร้าย
พออยู่แล้ว แต่ฉันเป็นคนเคราะห์ร้ายสุดในเรื่องนี้ ความใฝ่ฝันของฉันไม่ได้เป็นของจริง
ขึ้นเลย ปีแล้ว ก็ปีเล่า ความหวังก็จืดจางโรยราไปเป็นลำดับ...”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 128-129)

คำกล่าวของหม่อมราชวงศ์กิริติเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นในครั้งแรกที่ฉันพบเธอ
ถามถึงสาเหตุการแต่งงานระหว่างเธอกับท่านเจ้าคุณ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ในฉากแรก
ที่ฉันพบเธอเรื่องนี้ การที่เธอหญิงกิริติพูดว่า “เจ้าตัวผู้หญิงเอง เมื่อมีความผาสุก
พอสมควรแล้ว ก็มักไม่สนใจในปัญหาที่เกี่ยวกับความรัก” เป็นการปลอบใจตนเอง
เมื่อไม่สามารถแต่งงานเพราะความรัก

ค่านิยมของสตรีในประเด็นเรื่องการมีความรัก ทำให้เกิดค่านิยมในการแต่งงาน
ตามช่วงอายุที่สังคมเห็นว่าเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งที่ว่า

“...ทำไมฉันจึงแต่งงานต่อเมื่ออายุได้ล่วงเข้ามาถึง ๓๕ ปี เป็นวัยแก่เกินควร
สำหรับผู้หญิงที่เข้าสู่พิธีวิวาห์เป็นครั้งแรก. เธอย่อมทราบแล้วว่า โดยทั่วไปผู้หญิง
แต่งงานในระหว่างอายุ ๒๐ ถึง ๒๕ ปี. หรืออย่างช้าที่สุด หรืออย่างเร็วที่สุดก็ตามที่
ก็มักจะไม่เกิน หรือไม่ควรอย่างยิ่งที่จะเกินกว่า ๓๐ ปี.”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 121-122)

จากตัวอย่างที่ยกมา สะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมเรื่องช่วงอายุสำหรับการแต่งงาน
ของผู้หญิง คือค่านิยมทางสังคมที่ลดทอนเสรีภาพของหญิงกิริติ โดยเธอตัดสินใจ

แต่งงานทั้งที่ปราศจากความรัก เพียงเพราะรู้สึกว่ายอายุของตนสมควรจะมีครอบครัวตามค่านิยมในสมัยนั้น

การที่คุณหญิงกิริติชี้ว่าความรักระหว่างวัยแก่กับวัยสาวจะเกิดขึ้นไม่ได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ประพันธ์ตั้งใจให้เป็นเหตุการณ์เฉพาะหม่อมราชวงศ์กิริติกับเจ้าคุณสามมี หรือถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งหม่อมราชวงศ์กิริติได้กล่าวถึงเรื่องนี้หลายครั้ง ดังในบทสนทนาตอนหนึ่งที่ว่า

“แต่ว่า ความรักระหว่างคนแก่กับหญิงสาว ก็อาจมีได้ไม่ใช่หรือครับ?”

“ฉันไม่เชื่อในความรักระหว่างคนสองจำพวกนี้. ฉันไม่เชื่อว่าจะมีได้จริง นอกจากเราจะรับเอาเองว่าเป็นเช่นนั้น ซึ่งอาจเป็นการรับเอาอย่างผิด ๆ”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 86-87)

จากบทสนทนาในข้างต้น จะเห็นว่าหม่อมราชวงศ์กิริติเป็นคนที่มีความรักยึดอยู่กับช่วงวัย มีความรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างวัยของตนกับของสามมีมากกว่าคนอื่น ๆ ขณะเดียวกันก็มองว่าวัยระหว่างเธอกับนพพรนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้คนรักกัน ทั้งที่หม่อมราชวงศ์กิริติมีอายุห่างจากท่านเจ้าคุณประมาณ 15 ปี ขณะเดียวกันเธอก็มีอายุห่างจากนพพร 13 ปี ซึ่งไม่ได้แตกต่างกันมาก

ประเด็นเรื่องช่วงอายุระหว่างหม่อมราชวงศ์กิริติกับตัวละครฝ่ายชายทั้งสอง อาจมองได้อีกแง่มุมว่า ในสมัยนั้นมีค่านิยมเรื่องความรักและการแต่งงานคือ การที่ผู้หญิงไปรักหรือแต่งงานกับผู้ชายที่อายุน้อยกว่ามาก ๆ ถือเป็นเรื่องไม่เหมาะสมเท่าไรนัก แต่การที่ผู้ชายไปรักหรือแต่งงานกับผู้หญิงที่อายุน้อยกว่ามาก ๆ เป็นเรื่องที่ยอมรับได้

ดังนั้นค่านิยมเรื่องความรักและการแต่งงานในลักษณะที่กล่าวมา จึงเป็นสิ่งที่ลดทอนเสรีภาพในการเลือกคู่ครองของสตรี อันถือเป็นเสรีภาพส่วนบุคคลตามกฎหมาย

6.2 ลักษณะที่ 2 ค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพในการปฏิบัติ

6.2.1 ค่านิยมชายเป็นใหญ่

นวนิยายเรื่องข้างหลังภาพนี้มีการสะท้อนให้เห็นภาพที่ผู้หญิงในสมัยนั้นถูกปลูกฝังว่า เมื่ออยู่ในวัยเด็ก ต้องอยู่ในโอวาทของบิดา พ่อแต่งงานก็ต้องอยู่ในโอวาทของสามี ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่ผู้หญิงต้องเคารพผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นสังคมที่เพศชายมีอำนาจในการตัดสินใจเหนือเพศหญิง อันเป็นลักษณะของสังคมปิตาธิปไตยที่ผู้ชายมักเป็นใหญ่ในบ้าน และมีอำนาจในการตัดสินใจทุกอย่าง ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่เพียงแค่อุทิศดูแลบ้านและบุตรเท่านั้น (บ้านจอมยุทธ, 2543, ย่อหน้าที่ 2)

นอกจากนวนิยายเรื่องนี้จะนำเสนอเรื่องราวความรักแบบโคกนาฏกรรมแล้ว หม่อมราชวงศ์กิริติคือตัวอย่างของผู้หญิงที่ถูกสังคมบีบให้อยู่ในค่านิยมของชายเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้จากในฉากที่นางพรตัดพ้อไม่อยากให้หม่อมราชวงศ์กิริติเดินทางกลับประเทศไทย เธอจึงบอกกับนางพรว่า

“ฉันเป็นผู้ไคร้ตามพระอาทิตย์ ฉันเลือกไม่ได้ สุดแต่พระอาทิตย์”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 39)

จะเห็นว่าหม่อมราชวงศ์กิริติไม่สามารถกำหนดได้ว่าเธอจะอยู่ญี่ปุ่นเป็นระยะเวลาเท่าใด เพราะกำหนดการเดินทางขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจของท่านเจ้าคุณผู้เป็นสามี ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์ว่าเธอเคารพท่านเจ้าคุณเพราะตนมีอายุน้อยกว่าตามขนบดั้งเดิมที่ผู้หญิงต้องเคารพผู้ใหญ่ ก็จะขัดกับบทบาททางสังคมของเธอที่อยู่ในฐานะภรรยา

ดังนั้นค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของหม่อมราชวงศ์กิริติคือค่านิยมชายเป็นใหญ่ โดยพระอาทิตย์ในที่นี้ไม่น่าหมายความว่าเฉพาะท่านเจ้าคุณเท่านั้น แต่น่าจะหมายถึงสังคมที่เป็นตัวกำหนดชีวิตของเธอ เพราะ

หลังจากนั้นหม่อมราชวงศ์กิริติก็ได้เล่าถึงความรู้สึกที่ตนต้องแต่งงานกับท่านเจ้าคุณ ทั้งที่ไม่เต็มใจนัก

6.2.2 ค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรม

ผลการวิจัยพบว่าค่านิยมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ลดทอนเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสตรี แบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) ค่านิยมที่บุตรต้องอยู่ในโอวาทบิดามารดา

หม่อมราชวงศ์กิริติเป็นตัวอย่างของผู้หญิงที่ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม จึงประพฤติตนอยู่ภายใต้โอวาทของบิดามารดา อันเป็นการแสดงความกตัญญู ในลักษณะหนึ่ง โดยจะเห็นว่าในนวนิยายเรื่องนี้ บิดาของเธอมีอิทธิสิทธิ์ในการเลือกทางเดินชีวิตให้กับบุตรสาวทั้งสามคนแต่ไม่ปรากฏสิทธิ์ของมารดา และคุณหญิงกิริติ ก็เลือกที่จะไม่แสดงความคิดเห็นโต้แย้ง แม้ว่าเธอจะไม่ได้รู้สึกยินดีเท่าใดนักกับทางเดินในชีวิตที่ตนได้รับจากบิดา ดังจะสังเกตได้จากคำกล่าวของคุณหญิงที่ว่า

“...ฉันไม่มีโอกาสที่จะรำเริงบรรเทิงใจ ในวัยรุ่นสาวของฉัน ดุจเดียวกับสตรีสาวที่เป็นคนธรรมดาสามัญทั่วไป. ฉันไม่ได้ตั้งใจจะแยกตัวฉันออกจากท่านสุภาพสตรีเหล่านั้นดอก แต่ความจริงฉันได้ถูกแยก. ฉันไม่ได้เป็นเจ้าแต่ฉันก็เป็นลูกเจ้า...”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 120)

ดังนั้น คำกล่าวของหม่อมราชวงศ์กิริติทั้งหมดที่ยกมาในข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมที่บุตรต้องอยู่ในโอวาทบิดามารดาด้วยความกตัญญู เป็นค่านิยมด้านคุณธรรมที่ควบคุมทั้งการกระทำและการแสดงความคิดเห็นของคุณหญิงกิริติอย่างชัดเจน

2) ค่านิยมด้านจริยธรรมของคู่สมรส

นวนิยายเรื่องข้างหลังภาพนี้ได้สะท้อนให้เห็นการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมเหนือความรักของหม่อมราชวงศ์กิริติ โดยทุกครั้งที่ตนพบบรรพว้าคุณหญิงเพื่อขอคำตอบ

จากคำสารภาพรักของเขา คุณหญิงกิริติไม่ได้ปฏิเสธ แต่ก็ไม่เคยพูดถึงการหย่าร้างกับสามีเลยแม้เธอจะรักนพพรมากสักเพียงใด

การกระทำดังกล่าวของหม่อมราชวงศ์กิริติจึงเป็นผลมาจากค่านิยมด้านจริยธรรมของคู่สมรสในสมัยนั้น กล่าวคือ เป็นค่านิยมที่ทั้งชายและหญิงควรมีคู่สมรสเพียงคนเดียว และการหย่าร้างในอนาคตก็อาจเป็นทางเลือกที่ไม่สมควรยกขึ้นมาพูด เพราะหม่อมราชวงศ์กิริติแต่งงานกับท่านเจ้าคุณได้ไม่นานนัก ดังนั้นตัวเลือกในการแสดงความคิดเห็นของเธอจึงถูกจำกัดลงด้วยค่านิยมดังกล่าว

6.2.3 ค่านิยมเรื่องการวางตัวของสตรี

มีหลายฉากจากนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพที่นพพรกล่าวชมว่าหม่อมราชวงศ์กิริติ เป็นสตรีที่มีมารยาทอันเข้มช้อยน่ารัก อันเป็นสิ่งที่นพพรประทับใจในตัวคุณหญิงกิริติจริงมาจากรูปโฉมภายนอก ดังจะเห็นได้จากความรู้สึกของนพพรในตอนแรกพบกับคุณหญิงกิริติดังข้อความต่อไปนี้

“...เธอตื่นเต้นไม่ต้องสงสัย แต่เธอสามารถบังคับความตื่นเต้นไว้ได้. เธอเดินตรวจห้องและชมเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ด้วยกิริยาอาการชำ่มเข้าปราศจากอาการลุกลนตื่นเต้น. ในบางครั้งเธออุทานคำชมเชย ด้วยเสียงซึ่งแสดงความยินดีอย่างลึกซึ้ง เธอไม่ได้พูดมากและบ่อยนัก แต่ข้าพเจ้าอ่านความชื่นชมยินดีของเธอได้จากดวงตา.”
(ศรีบูรพา, 2481, น. 21)

จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าผู้ชายชื่นชมผู้หญิงที่เรียบร้อย รวมถึงมุมมองที่ว่าผู้หญิงทุกคนที่ได้รับการศึกษาและการอบรมมาอย่างเหมาะสม ย่อมรู้จักที่จะระมัดระวังความต้องการของตนเองเอาไว้ภายใต้กิริยามารยาทและการวางตัวอย่างสุภาพสตรี

นอกจากนี้ในฉากที่หม่อมราชวงศ์กิริติกับนพพรอยู่ด้วยกันสองต่อสองบนเขามิตาเกะ หม่อมราชวงศ์กิริติไม่แสดงอาการตกใจหรือรังเกียจในการกระทำของนพพรเลย

เธอปรามไว้ด้วยกิริยาสงบและใช้เหตุผลหวานลุ่มถึงศีลธรรม และถ้อยคำที่เต็มไปด้วยเหตุผลเหล่านี้สามารถระงับเหตุผลเรื่องความรักของนพพรลงได้ ซึ่งการที่เธอสามารถวางตนด้วยท่าทีเหล่านั้นในสถานการณ์ที่ไม่คาดฝัน เป็นจุดที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงควรมีกิริยาอาการที่สำรวม ไม่ปล่อยใจตนเองให้โลดแล่นตามความปรารถนา

เนื่องจากหม่อมราชวงศ์กิริติจะต้องระมัดระวังกิริยาและคำพูดของตนดังที่กล่าวมา เมื่อประสบกับสถานการณ์ที่ต้องแสดงความคิดเห็นในเชิงลบ เธอจึงมักใช้การพูดอ้อมเป็นส่วนใหญ่ เช่นในฉากวันที่เธอเดินทางกลับประเทศไทย เมื่อณพพรคาดคั้นให้บอกความรัก เธอได้แต่บอกว่า “รีบไปเสีย ฉันแทบใจจะขาด” หรือในจดหมายที่เธอเขียนว่า “เราคงจะจำกันได้ เพราะว่าเรามีบางสิ่งที่จะจำกันได้ไม่รู้ลืม”

กระทั่งในช่วงเวลาสุดท้ายที่หม่อมราชวงศ์กิริติได้มอบภาพพิมพ์ลัทธิเป็นของขวัญแต่งงานแก่นพพร ทว่านพพรกลับไม่สามารถตีความหมายที่ซ่อนอยู่ในคำพูดของหม่อมราชวงศ์กิริติได้ ตราบใดที่เธอยังไม่ให้ “ถ้อยคำ” แก่เขา แต่ไม่ว่าเธอจะให้ถ้อยคำมากมายเพียงใด ถ้าเธอยังไม่พูดคำว่า “รัก” ให้กับเขา นพพรก็ไม่อาจมั่นใจได้ว่าเธอรักเขา และความเคลือบแคลงใจนี้เองทำให้ความรักของนพพรที่มีต่อเธอเสื่อมคลายจนหมดใจในท้ายที่สุด ดังที่นพพรเรียนรู้ถึงวิธีการตีความนัยของภาพพิมพ์ลัทธิได้ ก็ต่อเมื่อเจ้าของผลงานภาพเสียชีวิตไปแล้ว

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าค่านิยมเรื่องการวางตัวของสตรีในลักษณะดังกล่าว เป็นค่านิยมลักษณะหนึ่งที่ลดทอนเสรีภาพในการปฏิบัติของสตรี

6.3 ลักษณะที่ 3 ค่านิยมที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพทางการศึกษา

6.3.1 การขาดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา

หม่อมราชวงศ์กิริติเป็นตัวแทนของผู้หญิงไทยที่เติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูอบรมแบบเก่า ที่มักสั่งสอนผู้หญิงว่าเรื่องของความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งที่น่าละอาย ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศของคุณหญิงกิริตินั้นอาจมาจาก

การอ่านหนังสือนวนิยายไทยและนวนิยายแปล ซึ่งในสมัยนั้นมักเป็นหนังสือที่ไม่บอกกล่าวเรื่องนี้อย่างจริงจังนัก ดังนั้นค่านิยมเรื่องเพศนี้ จึงทำให้หม่อมราชวงศ์กิริติไม่มีโอกาสรับการศึกษาเรื่องเพศแม้จะมีอายุล่วงเลยมาถึง 35 ปีแล้วก็ตาม

จะเห็นได้ในฉากที่คุณหญิงเดินเล่นกับบนพรภักดิ์สองคนในเย็นวันหนึ่งที่โตเกียว ขณะพวกเขาเดินผ่านกาเฟสถาน (สถานที่เที่ยวกว้างคั่น) ในฉากนั้นมีชายสองคนไม่สวมเสื้อนอกเข้าประคองกอดหญิงสาวสองคน แล้วพากันเดินเข้ากาเฟสถานไป เมื่อเห็นภาพดังกล่าว คุณหญิงกิริติกับบนพรจึงได้สนทนากันว่า

“ความสนุกอย่างน่าเกลียดเช่นนี้ มักจะมีทั่วไปบนพรภักดิ์ ไม่ว่าในประเทศใด ๆ. ทำไมเขาจะประพฤติให้เรียบร้อยกว่านี้สักหน่อยไม่ได้หรือ. นี่ก็ยังไม่ผิดค่า และทำไมจะต้องทำกันอย่างนั้น ตั้งแต่กลางถนน จะคอยให้ลับตาคนสักหน่อยไม่ได้หรือ. หรือว่านั่นเขานิยามกันว่าเปนของเก้”

“ผมไม่คิดว่า คนทั่วไปจะเห็นว่าเปนของเก้ มันคงเปนความประพฤติจะเพาะคนหนึ่ง ๆ. ผมได้ยืมว่าในเมืองไทยเรา ตั้งแต่เปิดโรงเบียร์ฮอลส์กันทั่วพระนครแล้ว ความสนุกเช่นนี้ก็มีกันดกคั่น มิใช่หรือ?”

“ฉันก็ได้ยินว่ามี แต่ฉันไม่เคยเห็น และเดาไม่ได้ว่าจะมีกันถึงขนาดไหน. อย่างที่ผ่านมามีเมื่อตะกี้นี้ ฉันก็ออกจะไม่ได้คาดอยู่แล้ว”

“แต่ความจริงดูเหมือนเป็นของธรรมดา สำหรับกาเฟสถานทั่วไป”

“บนพรเปนโกลัมบัซของฉัน เธอทำให้ฉันได้มาพบโลกใหม่.”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 36)

จากฉากที่ยกมาจะเห็นว่าหม่อมราชวงศ์กิริติแทบจะไม่ได้รับความรู้ในเรื่องเพศ เนื่องจากค่านิยมเรื่องเพศในสมัยนั้นอาจทำให้ผู้หญิงไม่กล้าถามจากครอบครัวตนเองที่เป็นเพศชาย ดังนั้นค่านิยมเรื่องเพศจึงเป็นค่านิยมทางสังคมอย่างหนึ่งที่ลดทอนเสรีภาพทางการศึกษาของสตรี

6.3.2 ค่านิยมการเลี้ยงดูบุตรสาว

ในอดีตบุตรหลานจะถูกปลูกฝังโดยการอบรมเลี้ยงดูให้เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาอย่างเคร่งครัด ตั้งแต่เรื่องวิถีชีวิตตลอดจนวิธีการดำเนินชีวิตที่จะต้องอยู่ในขอบเขตที่ครอบครัวได้วางเอาไว้ รวมทั้งปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อม (บ้านจอมยุทธ, 2543, ย่อหน้าที่ 1)

หม่อมราชวงศ์กิริติเป็นแบบหนึ่งของสตรีในสมัยสังคมไทยอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่าง “เก่า” กับ “ใหม่” คือการอบรมแบบไทยแต่การศึกษาเป็นแบบตะวันตก ซึ่งการอบรมแบบไทยนั้นหมายรวมถึงค่านิยมเก่าที่ปลูกฝังว่าผู้หญิงไทยที่ดีต้องอยู่กับบ้าน ทำงานบ้าน ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อถึงอายุที่เหมาะสมก็แต่งงาน มีลูก และอยู่บ้าน ดูแลบ้าน

ค่านิยมดังกล่าวได้ส่งผลให้บิดามารดาของผู้หญิงในสมัยของหม่อมราชวงศ์กิริตินิยมจำกัดบริเวณให้ลูกสาวอยู่แต่ในบ้าน รวมไปถึงค่านิยมที่ว่า “ยังมีลูกสาวหน้าตาสะสวย ยังต้องเก็บซ่อนให้พ้นจากสายตาผู้อื่น” ซึ่งค่านิยมลักษณะนี้ปรากฏในฉากที่ คุณหญิงกิริติกล่าวว่

“...ฉันเป็นคนโชคดีที่เกิดมาสวย แต่ฉันเป็นคนโชคร้ายที่เกิดมาไร้ความรัก. และก็อาจเป็นเพราะความสวยนั่นเอง ที่ฉันได้ถูกปกป้อง กีดกัน จากการติดต่อกับโลกภายนอกยิ่งกว่าน้อง ๆ ฉันจะรู้สึกได้ว่า ฉันเป็นคนอภัพข้อใดเลย ถ้าฉันเกิดมาเป็นหญิงชู้เห่”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 120)

จะเห็นว่าค่านิยมการเลี้ยงดูบุตรสาวนี้ เป็นลักษณะค่านิยมทางสังคมอย่างหนึ่งในช่วงยุคสมัยนั้น ทว่าค่านิยมดังกล่าวกลับส่งผลให้เกิดการลดทอนเสรีภาพทางการศึกษาของสตรี ดังจะสังเกตได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

“...ท่านพ่อของฉัน ก็พยายามที่จะให้ตัวฉันและลูก ๆ ของท่าน เป็นเจ้านาย เช่นเดียวกับองค์ท่าน. ฉันได้เรียนหนังสืออย่างเป็นกิจจะลักษณะที่โรงเรียนตามสมควร. พอเข้าชุดจะเป็นสาว ท่านก็เก็บตัวฉันไว้ในโลกของท่าน ท่านป้องกันฉันจากการติดต่อกับโลกภายนอก. ฉันได้เรียนหนังสือต่อมา กับหม่อมแก่ ๆ คนหนึ่ง ที่บ้านของเรา หรือวังตามที่เรียกกันในเวลานั้น. ฉันได้เรียนรู้เรื่องราวโลกภายนอกบ้างจากครูหม่อมของฉัน และจากหม่อมแก่นะเธอ. ระหว่างครูหม่อมแก่ของฉันกับแม่เฒ่าชาวไทยของเรา ก็ดูไม่มีอะไรแตกต่างกันมากนัก....”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 120-121)

“...ในเวลานั้น ดูเหมือนฉันไม่เคยตั้งปณิธานถามตัวเองว่า เป็นการถูกต้องหรือไม่ที่เราจะปกป้องกำบัง ความเป็นสาวสดชื่นของเราไว้เสียจากนัยน์ตาของคนภายนอก? ชีวิตได้ทำอะไรที่ตรงไหนเล่า ในการกระทำเช่นนั้น? เป็นการฉลาดหรือไม่เปิดเผยวัยงามที่สุดของเรา. ฉันไม่ใคร่จะได้คิดอะไรในเวลานั้น เพราะว่าเราไม่ได้ถูกอบรมให้เป็นคนช่างคิด เรามีทางที่เขากำหนดไว้ให้เดิน...”

(ศรีบูรพา, 2481, น. 121-122)

จะเห็นว่าหม่อมราชวงศ์ศิริติไม่สามารถเลือกการศึกษาให้กับตนเองได้ เธอไม่สามารถเลือกได้ว่าจะเรียนที่ใดหรือเรียนอะไร อันเป็นผลมาจากค่านิยมการเลี้ยงดูบุตรสาวในสมัยนั้น ซึ่งทำให้บิดาของคุณหญิงเก็บซ่อนเธอจากโลกภายนอกเมื่อเธอเข้าสู่วัยสาว ขณะเดียวกันการลดทอนเสรีภาพทางการศึกษาในลักษณะนี้ได้ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพทางความคิดของคุณหญิงศิริติเช่นกัน

ดังนั้น คนในสมัยโบราณจึงอบรมสั่งสอนเรื่องกิริยามารยาท ตลอดจนความประพฤติในทุกด้านของลูกสาวให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามบรรทัดฐานที่สังคมวางไว้ อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องเพศ คือหญิงไทยจะต้องรักษาวลสงวนตัว ไม่ซิงสุกก่อนห่ม หรือมีเสรีภาพทางเพศเช่นเดียวกับประเทศส่วนมากทางตะวันตก สิ่งซึ่งสังคมโบราณได้กล่าวสอนหญิงไทยมีมากมาย

ปรากฏทั้งในรูปของประเพณี คำสอน ภาษิต คำพังเพย หรือสุภาษิตสอนหญิง ซึ่งรวบรวม
กิจกรรมยาตราและการวางตนอย่างเหมาะสมสำหรับหญิงไทย ดังที่หม่อมราชวงศ์กิริติ
ได้ประสบพบเจอ

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่ลดทอนเสรีภาพสตรี
ผ่านบทบาทของตัวละครที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนประเภทนวนิยายเรื่อง “ข้างหลังภาพ”
ผู้วิจัยมีข้อพิจารณาเพื่ออภิปรายผลดังนี้

7.1 ด้านการสร้างตัวละครหม่อมราชวงศ์กิริติ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า “ศรีบุรพา”
ได้สร้างหม่อมราชวงศ์กิริติให้เป็นตัวละครที่มีลักษณะถูกประดิษฐ์ขึ้นและแตกต่างกับ
ผู้หญิงสามัญชนซึ่งแสดงถึงการลดทอนเสรีภาพจากชาติกำเนิดที่ไม่ได้เป็นไปตาม
รัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกันศรีบุรพาก็หยิบยกความปรารถนาของสตรีในความเป็นจริง
ขึ้นมาเป็นแก่นของเรื่อง อันเป็นความปรารถนาที่เกิดขึ้นจากการถูกกำหนดโดยค่านิยม
ทางสังคม

จุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของเรื่องนี้ คือการที่ผู้ประพันธ์ต้องการให้หม่อมราชวงศ์
กิริติเป็นตัวละครที่ต้องได้รับความเห็นใจจากผู้อ่าน ดังนั้นจึงไม่ได้หมายความว่า
ผู้หญิงทุกคนในสมัยเดียวกันต้องพบค่านิยมครบทุกลักษณะดังที่คุณหญิงประสพ
อาจพบมากน้อยแตกต่างกันไปเนื่องจากมีปัจจัยด้านความแตกต่างของฐานะเข้ามา
เกี่ยวข้อง โดยผู้ที่ไม่ได้มีฐานะเป็นเจ้า ก็อาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในขอบเขตทางค่านิยม
อย่างสมบูรณ์แบบเช่นเดียวกับหม่อมราชวงศ์กิริติ

7.2 ด้านผลกระทบของค่านิยมต่อเสรีภาพตามกฎหมาย ผลการวิจัยพบว่า
นวนิยายเรื่องข้างหลังภาพสะท้อนค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีตามกฎหมายเพียง
3 ลักษณะ คือ เสรีภาพส่วนบุคคล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพ

ในการศึกษา ขณะที่เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 มีทั้งหมด 5 ลักษณะ ส่วนที่ไม่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้คือ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ รวมถึงเสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้หญิงในสมัยเดียวกันกับหม่อมราชวงศ์กิริติอาจต้องพบค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพในอีก 2 ลักษณะ เพียงแต่ไม่มีฉากที่ผู้ประพันธ์เขียนขึ้นเพื่อสะท้อนประเด็นดังกล่าวผ่านนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพ ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่าหากมีการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่องอื่นในประเด็นเดียวกัน ก็อาจพบค่านิยมที่ลดทอนเสรีภาพสตรีในลักษณะที่ขาดหายไป

7.3 แม้ว่าสภาพสังคมไทยในปัจจุบันจะมีความแตกต่างกันมากกับยุคสมัยที่นวนิยายเรื่องนี้ถูกประพันธ์ขึ้น แต่ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่าค่านิยมบางประการในปัจจุบันที่ลดทอนเสรีภาพสตรี ยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับในสมัยของหม่อมราชวงศ์กิริติ แต่อาจเกิดจากทฤษฎีที่ต่างออกไป เช่น ค่านิยมเรื่องความงาม ในสมัยคุณหญิงกิริติ คือ ผู้หญิงจำเป็นต้องบำรุงความงามเพื่อให้สังคมตัดสินว่าเป็นผู้หญิงที่มีคุณค่า ขณะที่ในปัจจุบัน ผู้หญิงยังคงคิดว่าตนจำเป็นต้องมีภาพลักษณ์ตามค่านิยมทางสังคม แต่เหตุผลมาจากความต้องการการยอมรับจากคนในสังคมของตน ดังจะสังเกตได้ว่ายังมีผู้หญิงจำนวนมากในปัจจุบันที่นิยมรับประทานอาหารเพื่อควบคุมน้ำหนักมากกว่ารับประทานตามความต้องการ อันถือเป็นการถูกค่านิยมทางสังคมลดทอนเสรีภาพส่วนบุคคล

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ค่านิยมในหลากหลายด้านจะเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ค่านิยมในช่วงเวลาหนึ่ง อาจไม่เป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน แต่ค่านิยมบางประการยังคงมีผลกระทบต่อการลดทอนเสรีภาพของสตรี อันเป็นเสรีภาพที่สตรีพึงมีตามข้อบัญญัติในกฎหมาย

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ควรวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพสตรี จากนวนิยายเรื่องข้างหลังภาพ

8.2 ควรวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการลดทอนเสรีภาพ จากวรรณกรรมในยุคสมัยอื่น เนื่องจากค่านิยมบางประการสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- การศึกษา-ความรัก-อาชีพของ “เจ้านายสตรีไทย” หลัง 2475 ทำไม่รุ่งยุค.5 ชบเซา
 ในร.6. (23 ตุลาคม 2564). *ศิลปวัฒนธรรม*. https://www.silpa-mag.com/news/article_29703
- ช่างหลังภาพ. (2565). <https://th.wikipedia.org/wiki/ช่างหลังภาพ>
- จงจิตต์ ไศภณคณาภรณ์. (2549). *สังคมวิทยาสตรี*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (29 สิงหาคม 2564). *ปริศนาช่างหลังภาพของ “ศรีบูรพา”*.
<https://www.sriburapha.net/2021/03/28/ปริศนาช่างหลังภาพของ-ศ/บ้านจอมยุทธ>. (สิงหาคม 2543). *ค่านิยมทางเพศตามสังคมและวัฒนธรรมไทย*.
https://www.baanjommyut.com/library_3/extension-1/sexual_value/01.html
- พงษ์พิสัย วรรณราช. (2543). “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” แท้จริงแล้วเหมือนกัน
 อย่างไร. http://web.krisdika.go.th/data/activity/act83.htm#_ftnref1
- ภูวดิ ภู่อัจฉพงษ์. (2540). *การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศ กรณีศึกษา
 กลุ่มพนักงานหญิงในร้านอาหารสุกี้*. [รายงานการค้นคว้าเฉพาะบุคคล
 ปริญญาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475. (10 ธันวาคม 2475). *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 49. หน้า 536.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.
 ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ศรีบูรพา. (2481). *ช่างหลังภาพ*. ปิ่นอักษร.
- สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล. (2544). *ช่างหลังภาพ*. <http://sahamongkolfilm.com/saha-movie/behind-painting-movie-2544/>

สุธามาตย์ ทวินันท์. (2564). ความเท่าเทียมทางเพศบนรากฐานของประชาธิปไตยจาก
ยุค 2475 ถึง 2564 'ชานันท์ ยอดหงษ์'. [https://themomentum.co/closeup-
chanan-yodhong-2475/](https://themomentum.co/closeup-
chanan-yodhong-2475/)

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, สำนักกฎหมาย. (2554). หลักสิทธิและเสรีภาพตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: แนวความคิดและภาคปฏิบัติ. จุลนิติ,
8(1), 4-12.